

มีวิธีแก้ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำอย่างยั่งยืนหรือไม่?

- สายพิน ชินตระกูลชัย -

saipin@econ.tu.ac.th

คอลัมน์ เศรษฐฯ ธรรมศาสตร์ ตลาดวิชา

หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ฉบับวันที่ 15 มิถุนายน 2552

ไม่ว่าใครหรือพรรคการเมืองใด เมื่อเป็นรัฐบาลแล้วมักหนีไม่พ้นที่จะต้องเผชิญกับปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำจนทำให้เกษตรกรต้องประสบกับภาวะขาดทุน ไม่ว่าจะเป็ น ยางพารา มันสำปะหลัง รวมถึงข้าว บางครั้งก็ผลไม้นั้น เช่น ทูเรียน ลำไย เงาะ ลิ้นจี่ เป็นต้น ซึ่งรัฐบาลมักเข้าแทรกแซงโดยใช้มาตรการต่างๆ เช่น การรับซื้อผลผลิต การรับจํานำผลผลิต การประกันราคา เป็นต้น และในการดำเนินนโยบายแทรกแซงตลาดสินค้าเกษตรเหล่านี้ก็ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ซึ่งเป็นเงินภาษีที่มาจากประชาชน โดยมาตรการที่ใช้แก้ปัญหาดังที่กล่าวมาถือเป็นวิธีแก้ปัญหาในระยะสั้น จะเห็นได้ว่ามาตรการเหล่านี้จะต้องถูกหยิบยกขึ้นมาใช้เกือบทุกปีเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต และนับวัน ปัญหาเหล่านี้ก็ยิ่งขยายขอบเขตมากขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพิ่มขึ้นทุกปี จึงเป็นที่น่าขบคิดว่า จะมีหนทางใดหรือไม่ที่จะสามารถแก้ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำได้อย่างยั่งยืน

ก่อนอื่นคงต้องคํานหาว่า “อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ”

หากอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานของกลไกตลาดจะพบว่า ราคาสินค้าโดยทั่วไปจะถูกกำหนดโดยความต้องการซื้อสินค้า หรือ อุปสงค์ (Demand) และ ปริมาณสินค้าที่ผู้ผลิตต้องการนำมาขาย หรือ อุปทาน (Supply) เมื่อใดที่ความต้องการซื้อสินค้ามีมากกว่าสินค้าที่นำมาขาย คือ มีอุปสงค์มากกว่าอุปทาน สินค้าชิ้นนั้นจะมีราคาสูง แต่ถ้าเมื่อใดความต้องการซื้อสินค้านั้นน้อยกว่าสินค้าที่มีขายอยู่ในท้องตลาด กล่าวคือ มีอุปสงค์น้อยกว่าอุปทาน ผู้ขายจะไม่กล้าตั้งราคาสูง เพราะอาจจะทำให้เขาขายสินค้านั้นไม่ได้ สินค้าชิ้นนั้นก็จะมีราคาต่ำ

เมื่อพิจารณาธรรมชาติของสินค้าเกษตรทั่วไป จะพบว่า หากไม่มีการจัดการด้านการผลิตที่ดี ผลผลิตที่ได้จะมากหรือน้อยขึ้นกับฤดูกาลและสภาพดินฟ้าอากาศเป็นหลัก เช่น ปีใดเกิดภาวะฝนแล้งหรือน้ำท่วม ปีนั้นผลผลิตทางการเกษตรก็จะม้น้อย แต่ถ้าปีใดดินฟ้าอากาศดี ผลผลิตที่ได้ก็จะม้นมาก ส่วนด้านของผู้ซื้อนั้น หากผู้ซื้อสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ซื้อไปเพื่อการบริโภค เราจะพบว่าความต้องการซื้อจะถูกจำกัดโดยความสามารถในการบริโภคสินค้านั้น เช่น โดยเฉลี่ยผู้บริโภคแต่ละคนไม่สามารถบริโภคเงาะได้เกิน 1 กิโลกรัมต่อวัน ดังนั้นถึงแม้ว่าเงาะจะมีราคาถูกมากเพียงใด ผู้บริโภคก็จะไม่ซื้อมากไปกว่าความต้องการบริโภค ดังนั้นเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต เกษตรกรทุกคนก็จะพร้อมใจกันเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อนำมาขาย เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรไม่

สามารถเก็บรักษาได้นาน จึงทำให้ผลผลิตออกสู่ตลาดในปริมาณมาก ขณะที่ความต้องการซื้อมีจำกัดซึ่งได้กล่าวแล้ว ผลที่ตามมาคือราคาผลผลิตนั้นก็จะตกต่ำ เนื่องจากอุปทานของสินค้ามีมากกว่าอุปสงค์ หากยังมีการนำผลผลิตออกมาขายมากเท่าใด ราคาผลผลิตนั้นก็จะยิ่งตกต่ำมากเท่านั้น

ดังนั้น ปีใดที่สภาพดินฟ้าอากาศดีทำให้เกษตรกรสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้มาก อุปทานของสินค้าก็จะมีมาก แทนที่จะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้มากด้วย กลับพบว่าในปีนั้นจะมีการเรียกร้องให้รัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือ เพราะราคาผลผลิตจะตกต่ำมากจนอาจทำให้เกษตรกรต้องประสบกับภาวะขาดทุน และถ้าในปีนั้นมีปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำเกิดขึ้น ส่งผลให้ความต้องการบริโภคสินค้าต่างๆ รวมถึงสินค้าเกษตรลดน้อยลง ซึ่งหมายถึงอุปสงค์ของสินค้าเกษตรลดลงไปด้วยแล้ว เท่ากับเป็นการซ้ำเติมให้ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำลงมากยิ่งขึ้นไปอีก

จึงกล่าวได้ว่า **สาเหตุสำคัญที่ทำให้ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำคือ ปริมาณผลผลิตมีมากกว่าความต้องการบริโภค หรือ มีอุปทานมากกว่าอุปสงค์นั่นเอง** ซึ่งวิธีการที่สามารถแก้ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำได้ คือ ต้องควบคุมปริมาณการผลิตไม่ให้มีมากเกินไปกว่าความต้องการบริโภค (ควบคุมด้านอุปทานของสินค้า) และ/หรือ เพิ่มความต้องการบริโภคให้สอดคล้องกับปริมาณการผลิตที่มีมากขึ้น (เพิ่มอุปสงค์ของสินค้า) ทั้งนี้การเพิ่มความต้องการบริโภคสินค้าสามารถทำได้โดยการเพิ่มหรือขยายตลาด แต่หากไม่มีการควบคุมปริมาณการผลิตให้เหมาะสม ในที่สุดเมื่อความต้องการบริโภคถึงจุดอิ่มตัว ก็จะเกิดปัญหาราคาตกต่ำเช่นเดิม **ดังนั้น การควบคุมปริมาณการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการบริโภคจึงเป็นแนวทางที่จะสามารถแก้ปัญหาผลผลิตตกต่ำได้อย่างยั่งยืน**

การควบคุมปริมาณการผลิตให้พอดีกับความต้องการบริโภคสามารถทำได้หรือไม่สำหรับสินค้าเกษตรของไทย -- เนื่องจากตลาดสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ของไทยเป็นตลาดที่ประกอบด้วยผู้ผลิตที่เป็นเกษตรกรรายย่อยจำนวนมาก การควบคุมปริมาณการผลิตจึงทำได้ยาก นอกจากนี้การตัดสินใจทำการผลิตของเกษตรกรแต่ละคนจะพิจารณาจากราคาสินค้าในปัจจุบันเป็นหลัก ประกอบกับธรรมชาติของสินค้าเกษตรที่ต้องใช้เวลานานในการผลิต เช่น ลงทุนปลูกข้าววันนี้ กว่าจะได้ผลผลิตก็อีกประมาณ 4 – 5 เดือนข้างหน้า หรือ ลงทุนปลูกเงาะวันนี้ กว่าจะได้ผลผลิตก็ต้องรออีกประมาณ 3 – 4 ปีข้างหน้า ซึ่งถ้าวันนี้ข้าวมีราคาดี เกษตรกรส่วนใหญ่ก็จะตัดสินใจปลูกข้าวกัน ดังนั้นอีก 4 – 5 เดือนข้างหน้า ถ้าสภาพดินฟ้าอากาศดี ก็จะทำให้มีผลผลิตข้าวออกสู่ตลาดในปริมาณมาก เมื่อมีอุปทานมาก ขณะที่ความต้องการบริโภคข้าวไม่เปลี่ยนแปลง ราคาข้าวก็จะต่ำลงตามกลไกตลาด ในทางตรงกันข้าม ถ้าวันนี้ข้าวมีราคาต่ำ เกษตรกรส่วนใหญ่ก็จะหันไปทำการผลิตสินค้าอื่นแทนข้าว อีก 4 – 5 เดือนข้างหน้า ปริมาณข้าวที่ออกสู่ตลาดก็จะมึน้อย ทำให้ข้าวมีราคาสูงขึ้น แต่ถ้าเกษตรกรสามารถรู้ล่วงหน้าตั้งแต่วันนี้ว่าในอีก 4 – 5 เดือนข้างหน้าราคาข้าวจะต่ำลง เขาคงไม่อยากปลูกข้าวในวันนี้ ในทางตรงกัน

ข้าม ถ้าเขารู้ล่วงหน้าว่าในอีก 4 – 5 เดือนข้างหน้า ข้าวจะมีราคาสูง เขาก็จะตัดสินใจปลูกข้าวในวันนี้อย่างแน่นอน

ดังนั้น หากเกษตรกรรู้ข้อมูลด้านราคาและปริมาณความต้องการซื้อล่วงหน้า เขาก็จะสามารถวางแผนการผลิต เพื่อให้ได้ผลผลิตในปริมาณที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ซื้อได้เหมือนกับสินค้าอุตสาหกรรม เช่น รถยนต์ ที่มีการกำหนดราคาสินค้าไว้ล่วงหน้า เมื่อผู้บริโภคพอใจที่จะซื้อรถยนต์ในราคาดังกล่าวก็จะทำการสั่งซื้อ และเมื่อมีการสั่งซื้อผู้ผลิตจึงทำการผลิตให้ตรงกับความต้องการของผู้ซื้อ กรณีเช่นนี้ทำให้ผู้ผลิตสามารถวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ซื้อได้

แนวความคิดดังกล่าว นำไปสู่การพัฒนาตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าของประเทศไทยที่ปัจจุบันมีสินค้าเกษตรที่ซื้อขายล่วงหน้า 3 ประเภท ได้แก่ ยางพารา ข้าว และ มันสำปะหลัง ซึ่งตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้านอกจากจะมีประโยชน์ต่อผู้ผลิตที่ช่วยให้สามารถวางแผนการผลิตสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคได้แล้ว ยังช่วยลดความเสี่ยงสำหรับผู้บริโภคได้อีกด้วย เพราะทำให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจว่าเขาจะได้บริโภคสินค้าในปริมาณและราคาที่เขาพอใจอย่างแน่นอน

แม้ว่าตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าจะมีส่วนช่วยให้เกษตรกรรับข้อมูลด้านราคาและปริมาณความต้องการซื้อล่วงหน้าเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจด้านการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคก็ตาม แต่เราก็ไม่สามารถใช้วิธีการซื้อขายล่วงหน้ากับสินค้าเกษตรทุกชนิดเพื่อแก้ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำได้ เพราะสินค้าเกษตรที่เหมาะสมต่อการซื้อขายล่วงหน้านั้น จะต้องเป็นสินค้าที่ราคาต้องมีความผันผวนมากเพียงพอที่จะทำให้ผู้ขายและผู้ซื้อสนใจที่จะเข้ามาทำการซื้อขายล่วงหน้าเพื่อป้องกันความเสี่ยง รวมถึงสินค้านั้นจะต้องมีปริมาณการผลิต หรือปริมาณการค้าที่มากเพียงพอ นอกจากนี้ ต้องเป็นสินค้าเกษตรที่มีการกำหนดมาตรฐานของสินค้าที่ชัดเจน เนื่องจากสินค้าเกษตรโดยทั่วไปมีความหลากหลายมาก หากไม่มีการกำหนดมาตรฐานของสินค้าที่ชัดเจน ก็จะเป็นการยากในการกำหนดราคาสำหรับการซื้อขายล่วงหน้าได้

สำหรับประเทศไทยจะพบว่า รัฐบาลมักเข้ามาแทรกแซงตลาดสินค้าเกษตรอยู่บ่อยครั้ง โดยการใช้มาตรการต่างๆ ซึ่งต้องใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่อแก้ปัญหาในระยะสั้น จนทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเชื่อหรือเข้าใจว่ารัฐบาลจะเข้ามาช่วยเหลือเขาทุกครั้งที่มีปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ เขาจึงไม่สามารถรับรู้ถึงภาระที่เกิดขึ้นจากความเสียดังกล่าวอย่างจริงจัง เกษตรกรส่วนใหญ่จึงไม่มีความสนใจที่จะหาวิธีการลดหรือป้องกันความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น รวมถึงไม่มีความสนใจที่จะวางแผนการผลิตอย่างรอบคอบเพื่อให้ได้ผลผลิตในปริมาณที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งในที่สุด หากรัฐบาลยังสนใจเฉพาะการแก้ปัญหาในระยะสั้นเท่านั้น ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำก็จะยังคงต้องเกิดขึ้นซ้ำซาก และมีแนวโน้มที่จะขยายขอบเขตมากยิ่งขึ้นต่อไปในระยะยาว